

Sử dụng học liệu điện tử trong dạy học môn Giáo dục Công dân ở trường trung học cơ sở Thịnh Quang, Quận Đống Đa, Thành phố Hà Nội

Nguyễn Hải Trung*, Dương Văn Khoa**, Tống Thị Thùy Trang***

*TS. Trường Cao đẳng Dược Trung ương Hải Dương

**TS. Trường Đại học Sư phạm Hà Nội

***ThS. Trường Trung học cơ sở Thịnh Quang, Hà Nội

Received: 16/02/2024; Accepted: 26/02/2024; Published: 15/03/2024

Abstract: Measures to use electronic learning materials in teaching Civic Education at Thinh Quang Secondary School, Hanoi are associated with the teaching process. Specifically, teachers use electronic learning materials in building lesson plans; in teaching organization and in testing and evaluating teaching. The research results in the article can be applied at Thinh Quang Secondary School, Hanoi in particular, and the high school system in the country in general.

Keywords: Electronic learning materials; Civic education; Thinh Quang secondary school

1. Đặt vấn đề

Theo Bộ Giáo dục và Đào tạo, học liệu điện tử hay còn gọi là học liệu số (HLĐT), là tập hợp các phương tiện điện tử phục vụ dạy và học, bao gồm: Giáo trình điện tử, sách giáo khoa điện tử, tài liệu tham khảo điện tử, bài kiểm tra đánh giá điện tử, bản trình chiếu, bảng dữ liệu, các tệp âm thanh, hình ảnh, video, bài giảng điện tử, phần mềm dạy học, thí nghiệm mô phỏng và các học liệu được số hóa khác (Thông tư 21/2017/TT-BGDĐT)

Học liệu điện tử có vai trò, ý nghĩa quan trọng đối với hoạt động dạy và học nói chung, dạy học môn Giáo dục công dân (GDCC) ở trường phổ thông nói riêng. Việc xây dựng, khai thác, sử dụng học liệu điện tử trong dạy học không phải là vấn đề mới ở Việt Nam cũng như trường THCS Thịnh Quang, Hà Nội. Tuy nhiên, xuất phát từ những lý do khách quan và chủ quan, việc xây dựng, khai thác và ứng dụng học liệu điện tử trong dạy học môn Giáo dục công dân trong trường THCS Thịnh Quang, Hà Nội còn tồn tại những hạn chế nhất định nên chúng tôi đã chọn đối tượng nghiên cứu nêu trên. Bài viết tập trung đề xuất, luận giải, thực nghiệm một số giải pháp xây dựng, khai thác, sử dụng HLĐT trong dạy học môn GDCC ở trường THCS Thịnh Quang. Kết quả nghiên cứu có thể làm tài liệu tham khảo hữu ích cho giáo viên (GV), học sinh (HS) và sinh viên ngành GDCC trong hoạt động dạy và học môn GDCC hiện nay.

2. Nội dung nghiên cứu

2.1. Vai trò của HLĐT trong dạy học môn GDCC

* Học liệu điện tử là nguồn học liệu quan trọng,

cần thiết cho GV trong quá trình chuẩn bị kế hoạch và tổ chức dạy học

Kế hoạch dạy học là khâu quan trọng, đầu tiên của quy trình dạy học. Khi chuẩn bị kế hoạch dạy học, ngoài giáo trình, văn bản hướng dẫn, chỉ đạo của nhà trường, GV còn tham khảo thêm nhiều nguồn học liệu khác nhau, trong đó có nguồn học liệu điện tử (Do GV thiết kế lưu trong máy tính hoặc khai thác trên mạng internet). Hoặc các bài giảng điện tử đã được các GV khác thiết kế và chia sẻ trên các trang website.

GV tự thiết kế, tạo kho HLĐT cho từng bài ở các khối lớp khác nhau.

GV có thể sử dụng các phần mềm và ứng dụng như: slides, canva.com để thiết kế bài giảng môn

* HLĐT là phương tiện, nguồn học liệu quan trọng của GV trong hoạt động kiểm tra, đánh giá người học

Không chỉ giúp GV trong việc chuẩn bị kế hoạch và tổ chức dạy học, HLĐT còn hỗ trợ hiệu quả GV trong hoạt động kiểm tra, đánh giá người học. Cũng giống những các hoạt động nêu trên, HLĐT sẽ cung cấp cho GV công cụ (các dạng bài tập, kiểm tra, câu hỏi... mẫu đã tạo sẵn) để GV xây dựng các đề kiểm tra, thi môn GDCC với các hình thức khác nhau (tự luận, trắc nghiệm, kết hợp giữa tự luận và trắc nghiệm, trực tuyến hoặc trực tiếp). GV có thể sử dụng các ứng dụng, phần mềm tiêu biểu sau cho hoạt động kiểm tra, đánh giá môn GDCC: mentimeter.com; docs.google.com/forms; zalo

Ngoài ra, GV có thể khai thác, chỉnh sửa, lựa chọn sử dụng nguồn đề kiểm tra, thi môn GDCC đa

dạng được chia sẻ rộng rãi, miễn phí trên các trang website.

Dựa vào các nguồn HLĐT, HS sẽ hoàn thành các nhiệm vụ làm bài tập, dự án cá nhân hoặc nhóm do GV giao (làm trực tiếp hoặc gián tiếp); đồng thời, HLĐT cũng có thể giúp HS tự kiểm tra, đánh giá kết quả học tập của mình (thông qua các bài tập online được xây dựng từ các ứng dụng, phần mềm tin học như: ispring; google form...) hoặc khai thác từ internet.

**HLĐT là nguồn học liệu quan trọng giúp GV và HS tự học, bồi dưỡng, rèn luyện*

Trong thời đại bùng nổ mạnh mẽ của công nghệ thông tin, yêu cầu đòi hỏi của thực tiễn ngày càng cao, khối lượng tri thức của nhân loại tăng lên nhanh chóng từng giờ, vì vậy, người lao động nói chung, GV môn GDCD cũng như tất cả các GV khác đều phải nỗ lực tự học, tự nghiên cứu để bồi đắp thêm tri thức, nâng cao trình độ chuyên môn, kỹ năng nghề nghiệp, hoàn thành tốt hơn nhiệm vụ được giao.

Các ứng dụng, phần mềm dạy học sẽ giúp GV, HS có thêm hiểu biết và các kỹ năng liên quan đến vấn đề nghiên cứu, học hỏi; đồng thời, HLĐT trang bị cho GV, HS bộ công cụ tìm kiếm, thiết kế bài giảng, để kiểm tra, thi, làm bài tập, dự án hiệu quả. Đơn cử, thông qua trang tìm kiếm google.com.vn, GV, HS có thể tiếp cận được nhiều bài giảng, các video, ứng dụng hướng dẫn tự học ở nhiều lĩnh vực khác nhau.

2.2. Biện pháp sử dụng học liệu điện tử trong dạy học môn Giáo dục công dân ở trường THCS Thịnh Quang, Hà Nội

2.2.1. Sử dụng học liệu điện tử trong chuẩn bị kế hoạch bài giảng

Một số nội dung cơ bản cần hoàn thành trong chuẩn bị kế hoạch bài giảng có sử dụng HLĐT của GV như sau:

Thứ nhất, GV tiến hành xây dựng kho HLĐT cho môn GDCD. Để thuận lợi cho quá trình thiết kế bài giảng điện tử hoặc sử dụng trực tiếp, giáo viên có thể xây dựng kho HLĐT theo từng bài trong nội dung chương SGK môn GDCD. Theo thời gian, GV không ngừng bổ sung, điều chỉnh và hoàn thiện hơn kho học liệu này. Đối với bài giảng điện tử, GV cần chú ý đến các nguyên tắc trong quá trình xây dựng, điển hình là phải đảm bảo tính ngắn gọn, hệ thống, khoa học, sinh động, thiết thực và không nên lạm dụng HLĐT.

Kho HLĐT bao gồm nhiều loại học liệu điện tử khác nhau như: bài giảng điện tử, tài liệu tham khảo điện tử, bài kiểm tra đánh giá điện tử, bản trình chiếu, bảng dữ liệu, các tệp âm thanh, hình ảnh, video, phần

mềm, ứng dụng... Đối với môn GDCD, chúng tôi tập trung xây dựng kho HLĐT phục vụ cho bài giảng ở các loại tiêu biểu như: bài giảng điện tử; sơ đồ tư duy điện tử; văn bản điện tử; chuyện kể điện tử; video, tranh ảnh. Mỗi loại sẽ được gắn với địa chỉ từng bài giảng môn GDCD.

Thứ hai, GV xây dựng kế hoạch dạy học môn GDCD có sử dụng HLĐT. Để có được bản kế hoạch dạy học môn GDCD, GV cần phải hoàn thành các hạng mục cơ bản sau: Tên bài, số tiết dạy; đối tượng người học; thiết bị, phương tiện dạy học; yêu cầu cần đạt; nội dung kiến thức trọng tâm bài học; thiết kế hoạt động dạy và học (tiến trình dạy học); kiểm tra, đánh giá; nhận xét, dặn dò. Nhìn chung, những vấn đề về tên bài, số tiết, mục tiêu bài dạy, nội dung kiến thức trọng tâm đã được thể hiện trong chương trình và sách giáo khoa môn học và tài liệu hướng dẫn dành cho GV. Riêng vấn đề “thiết kế hoạt động dạy học” hay “tiến trình dạy học (bao gồm các hoạt động: khởi động, khám phá kiến thức mới; luyện tập; vận dụng) và “kiểm tra, đánh giá”, để có được một bản kế hoạch tốt, bên cạnh học liệu truyền thống, GV cần sử dụng HLĐT. Tùy từng loại (hình thức) HLĐT, GV sẽ sử dụng phù hợp với nội dung trong bài. Thậm chí có bài, nội dung đơn vị kiến thức, GV sử dụng nhiều loại HLĐT khác nhau (như bảng địa chỉ nêu trên).

2.2.2. Sử dụng học liệu điện tử trong tổ chức dạy học môn GDCD

- Sử dụng HLĐT kết hợp với các phương pháp, kỹ thuật dạy học khác nhau

HLĐT có vai trò quan trọng đối với GV và HS trong dạy học môn GDCD (như đã trình bày ở trên). Tuy nhiên, GV sẽ không phát huy được vai trò, giá trị của nó nếu không kết hợp với các phương pháp, kỹ thuật, phương tiện dạy học phù hợp.

Cụ thể là:

Kết hợp HLĐT với phương pháp thuyết trình, nêu vấn đề. Thuyết trình là phương pháp dạy học truyền thống. Tuy lạc hậu so với các phương pháp dạy học hiện đại, nhưng phương pháp này vẫn có những giá trị nhất định. Hơn nữa, dù sử dụng bất kỳ phương pháp, kỹ thuật dạy học nào, GV đều phải thuyết trình. Nếu sử dụng kết hợp giữa thuyết trình với các phương pháp dạy học tích cực khác (như phương pháp nêu vấn đề) sẽ phát huy được những ưu điểm, hạn chế nhược điểm của các phương pháp ấy.

Sử dụng kết hợp HLĐT với phương pháp thuyết trình và nêu vấn đề có thể tiến hành theo các bước sau đây:

Bước 1: Lựa chọn chủ đề sử dụng HLĐT. Chủ đề

được lựa chọn trong giảng dạy có sử dụng HLĐT cần phải thiết thực, trọng tâm và mang tính thực tiễn cao.

Bước 2: GV lựa chọn loại HLĐT để thuyết trình. Học liệu được lựa chọn có thể là một bức tranh, một tình huống, video hay một số trang slide...

Sử dụng HLĐT với phương pháp dạy học dự án.

Dạy học dự án là một trong những phương pháp dạy học tích cực, hiện đại. Khi sử dụng phương pháp này kết hợp sử dụng HLĐT, GV có thể giao chủ đề, dự án liên quan đến nội dung bài học cho nhóm hoặc cá nhân thực hiện. Quá trình thực hiện dự án, GV hỗ trợ HS nhiều vấn đề khác nhau, trong đó có sự hướng dẫn để học sinh tiếp cận với nguồn HLĐT trên mạng internet hoặc cung cấp trực tiếp HLĐT cho HS.

Kết hợp HLĐT với phương pháp thảo luận nhóm.

“Thảo luận là hình thức tổ chức cho người học trao đổi, tranh luận các vấn đề học tập, để tự rút ra được các kết luận theo yêu cầu bài học” [4; 16]. Thảo luận có thể được tiến hành giữa cá nhân với cá nhân. Tuy nhiên, đối với một lớp học, thảo luận nhóm sẽ có hiệu quả cao hơn. Trong cùng một khoảng thời gian nhất định, GV sẽ giúp HS cả lớp lĩnh hội được khối lượng tri thức, hoàn thành mục tiêu bài học. Khi kết hợp HLĐT với phương pháp thảo luận nhóm, GV sẽ phải thuyết trình phân chia nhóm, đề ra nguyên tắc, cách làm việc... và tạo ra các tình huống có vấn đề, yêu cầu HS giải quyết vấn đề thông qua các câu hỏi, dự án do GV đặt ra.

Thông qua hoạt động này, HS một lần nữa được củng cố kiến thức đã học, bổ sung thêm tri thức về cách thức, biện pháp phòng ngừa, đẩy lùi tệ nạn xã hội, được giáo dục thêm tư tưởng, thái độ, hành vi chuẩn mực và phát triển một số kỹ năng phòng ngừa tệ nạn xã hội.

- Sử dụng HLĐT kết hợp với các phương tiện dạy học

Bản thân HLĐT cũng là phương tiện dạy học. Tuy nhiên, cũng giống như việc kết hợp với các phương pháp, kỹ thuật dạy học, thông qua các phương tiện dạy học khác (cơ bản là phương tiện dạy học hiện đại như: máy tính, máy chiếu, điện thoại, internet...), GV và HS có thể tiếp cận, sử dụng và HLĐT mới phát huy được các giá trị của nó.

Ví dụ, khi dạy bài 1, GDCD 7 “Tự hào về truyền thống quê hương”, HS chỉ có thể tiếp cận, sử dụng được video về “những phong tục tốt cổ truyền Việt Nam” khi có máy tính, điện thoại thông minh, máy chiếu hoặc các phương tiện thay thế khác.

Tóm lại, học liệu điện tử là chất liệu quan trọng trong dạy học. Chất liệu, phương tiện này chỉ có thể phát huy giá trị, vai trò khi được sử dụng kết hợp với

các phương pháp, kỹ thuật và phương tiện dạy học khác nhau. Tùy từng nội dung đơn vị kiến thức của bài, GV sẽ xây dựng, khai thác, sử dụng một cách phù hợp nhất. Dù có nhiều ưu điểm, nhưng học liệu điện tử chỉ đóng vai trò là yếu tố, phương tiện hỗ trợ, hỗ trợ GV và HS hoàn thành tốt hơn mục tiêu dạy học. Tránh tình trạng lạm dụng học liệu điện tử, xem nhẹ nội dung trọng tâm của bài, biến giờ dạy thành giờ trình bày học liệu điện tử thuần túy.

2.2.3. Sử dụng học liệu điện tử trong kiểm tra, đánh giá người học

Hiện nay, việc kiểm tra người học có thể được thực hiện qua nhiều hình thức khác nhau: trắc nghiệm, tự luận, kết hợp giữa trắc nghiệm và tự luận; giao bài tập, dự án về nhà, làm bài trực tuyến qua các phần mềm, ứng dụng... Kiểm tra, đánh giá môn GDCD có sử dụng HLĐT được thực hiện bằng 2 cách sau đây:

Cách 1: GV sử dụng HLĐT để thiết kế các đề kiểm tra với các hình thức khác nhau (trắc nghiệm, tự luận; kết hợp trắc nghiệm và tự luận, bài tập, dự án...). Nếu GV nêu vấn đề và giao cho các nhóm thực hiện, yêu cầu các vấn đề đưa ra cần phải vừa sức với HS và nằm trong nội dung kiến thức của bài.

Cách 2: HS tìm kiếm học liệu điện tử gắn với bài học và phân tích nguồn tài liệu vừa tìm kiếm đó.

Ngoài ra, trong quá trình tổ chức dạy học trên lớp, GV có thể sử dụng các bài tập củng cố nhận thức (Các bài tập này được GV tự xây dựng hoặc khai thác trên internet).

3. Kết luận

HLĐT có vai trò quan trọng đối với GV và HS trong hoạt động dạy học như: chuẩn bị kế hoạch và tổ chức dạy học, kiểm tra đánh giá người học. Ngoài ra, HLĐT cũng giúp cho cả người dạy và người học tự bồi dưỡng, nâng cao trình độ chuyên môn, năng lực nghề nghiệp, hoàn thiện nhân cách.

Có nhiều biện pháp sử dụng HLĐT trong dạy học môn GDCD ở trường Trung học cơ sở Thịnh Quang (Hà Nội), cơ bản là: sử dụng HLĐT trong xây dựng kế hoạch dạy học; trong tổ chức dạy học, kiểm tra đánh giá người học. Các khâu, quy trình kết hợp sử dụng HLĐT nêu trên đều quan trọng. Tuy nhiên, việc sử dụng HLĐT trong tổ chức dạy học có tầm quan trọng hơn cả, nó quyết định đến chất lượng dạy học môn GDCD. Cụ thể là việc GV sử dụng HLĐT kết hợp với các phương pháp, kỹ thuật, phương tiện dạy học nào, sử dụng như thế nào để phát huy được vai trò, giá trị của HLĐT và các thế mạnh của các phương pháp, kỹ thuật, phương tiện dạy học.

(Xem tiếp trang 52)

trình dạy học. Các kỹ thuật dạy học là những đơn vị nhỏ nhất của phương pháp dạy học. Có những kỹ thuật dạy học chung, có những kỹ thuật đặc thù của từng phương pháp dạy học, ví dụ kỹ thuật đặt câu hỏi trong đàm thoại. Ngày nay người ta chú trọng phát triển và sử dụng các kỹ thuật dạy học phát huy tính tích cực, sáng tạo của người học như “động não”, “tia chớp”, “bể cá”, bản đồ tư duy...

3. Kết luận

Hình thành, phát triển năng lực thực tiễn cho người học, quán triệt yêu cầu hướng nghiệp để thực hiện phân luồng mạnh sau trung học cơ sở và bảo đảm tiếp cận nghề nghiệp ở trung học phổ thông; tạo điều kiện cho người học được lựa chọn môn học và hoạt động giáo dục phù hợp sở trường và nguyện vọng; phát huy tính năng động, tư duy độc lập và sáng tạo của người học. Trong đó, yếu tố được cho là quyết định chính là sự tương tác đồng bộ của các thành tố trong các phương pháp dạy học tích cực (người dạy, người học, môi trường...). Sự kết hợp hài hòa giữa dạy kiến thức công cụ với kiến thức phương pháp, đặc biệt chú trọng dạy cách học, phương pháp tự học để người học có thể học tập suốt đời được xác định là yếu tố quan trọng và nổi bật trong chương trình giáo dục phổ thông mới.

Để đảm bảo tính khả thi của đổi mới phương pháp dạy học, vai trò kiến tạo của giáo viên thể hiện trong công việc tổ chức, hướng dẫn hoạt động học

tập trong môi trường thân thiện và những tình huống có vấn đề nhằm khuyến khích người học tích cực tham gia, khơi gợi và khuyến khích người học tự khẳng định nhu cầu và năng lực của bản thân, đồng thời rèn cho người học thói quen và khả năng tự học, tích cực phát huy tiềm năng và vận dụng hiệu quả những kiến thức, kỹ năng đã được tích lũy. Từ đó, tạo tiền đề để phát triển toàn diện nguồn nhân lực trong bối cảnh phát triển của cách mạng công nghiệp 4.0, hướng tới một nền giáo dục Việt Nam hiện đại và hội nhập quốc tế.

Tài liệu tham khảo

1. Nguyễn Hữu Chí (2004). Định hướng và các giải pháp đổi mới phương pháp dạy học ở trường THPT. Kỷ yếu Hội thảo «Định hướng và các giải pháp đổi mới phương pháp dạy học ở trường trung học phổ thông». Hà Nội 5/4/2004. Tr. 19 - 51.
2. Nguyễn Thị Minh Phương. Đổi mới mục tiêu - kế hoạch dạy học và đổi mới chương trình, sách giáo khoa trung học phổ thông.
3. Đảng Cộng sản Việt Nam (2013), *Nghị quyết số 29-NQ/TW ngày 4/11/2013 về đổi mới căn bản, toàn diện giáo dục và đào tạo*, Hà Nội.
4. Bộ Giáo dục và Đào tạo (2018), *Chương trình giáo dục phổ thông năm 2018*, Hà Nội.
5. Trần Bá Hoàn (2007), *Đổi mới phương pháp dạy học, chương trình và sách giáo khoa*, NXB ĐHSP Hà nội

Sử dụng học liệu điện tử.....(tiếp theo trang 49)

3. Kết luận

Dù có nhiều ưu điểm, giá trị, nhưng GV không nên lạm dụng việc sử dụng HLĐT, quá tập trung hoặc biến giờ dạy học thành giờ trình diễn học liệu điện tử, trình chiếu HLĐT một cách thuần túy. HLĐT chỉ là phương tiện, chất liệu, hỗ trợ GV, HS trong quá trình dạy học, giúp cho giờ học trở nên sinh động, hấp dẫn, phát huy cao hơn sự tích cực, chủ động của người học, GV thuận lợi hơn trong việc hoàn thành mục tiêu bài dạy.

Không có một phương pháp, kỹ thuật, phương tiện dạy học nào là vạn năng, cho nên trong quá trình dạy học, để đạt được hiệu quả cao nhất, GV cần kết hợp đa dạng các phương pháp, kỹ thuật, phương tiện dạy học khác nhau. Xác định kiến thức trọng tâm, phương pháp, kỹ thuật, phương tiện dạy học chủ đạo

cho từng bài, mục, đơn vị kiến thức có tính đặc thù khác nhau.

Tài liệu tham khảo

1. Nguyễn Thị Huệ, Quách Thúy Nga (2017). *Thiết kế và sử dụng HLĐT nhằm hỗ trợ học sinh học toán ở tiểu học*. Tạp chí giáo dục, số đặc biệt, kỳ 2 tháng 10.
2. Nguyễn Thị Phương Nhung, Phạm Tiến Toàn (2018), *Bàn về nguồn học liệu phục vụ sinh viên trong quá trình học tập và nghiên cứu khoa học*, Trường Đại học Khoa học xã hội và nhân văn, Đại học Quốc Gia Hà Nội.
3. Nguyễn Minh Tân (2012). *Tài liệu điện tử dạy học - một mô hình phần mềm dạy học tích hợp*. *Tạp chí Giáo dục*, số 280.